

İSMAIL ÖZMEN, **KOLUAÇIK HACİM SULTAN VELAYETNÂMESİ,**
SARMAL KİTABEVİ, 2. BASKI, İSTANBUL, 2022.

GÜLSEN ÇAPAR **RÖR ***

Sorumlu Yazar/Correspondence

Öz

Bu çalışma, İsmail Özmen tarafından yayına hazırlanan Koluvaçık Hacım Sultan Velayetnâmesi isimli eseri konu edinmiştir. İsmail Özmen, Koluvaçık Hacım Sultan Velayetnâmesi başta olmak üzere Alevilik Bektaşilik konulu birçok kitap yayınlamıştır. Koluvaçık Hacım Sultan Velayetnâmesi isimli eser Malatya'daki ocağı ve ocakta bulunan dedelerden kalan kaynaklara dayanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İsmail Özmen, Koluvaçık Hacım Sultan Velayetnâmesi, Malatya.

Abstract

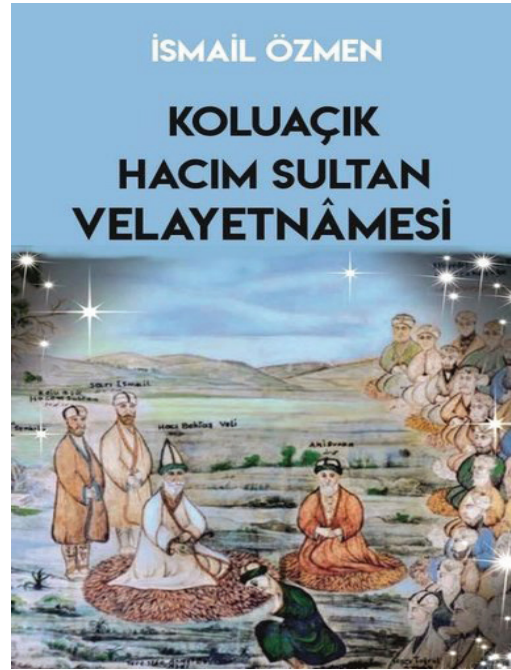
This study is about the work named Koluvaçık Hacım Sultan Velayetnâmesi, prepared for publication by İsmail Özmen. İsmail Özmen has published many books on Alevism and Bektashism, especially Koluvaçık Hacım Sultan Velayetnâmesi. The work named Koluvaçık Hacım Sultan Velayetnâmesi is based on the sources inherited from the quarry in Malatya and the grandfathers in the quarry.

Key Words: İsmail Özmen, Koluvaçık Hacım Sultan Velayetnâmesi, Malatya.

Giriş

“Koluvaçık Hacım Sultan Velayetnamesi” adını taşıyan eser İsmail Özmen tarafından yazılmış ve 2022 yılında 2. Baskısı Sarmal Kitabevi tarafından yayımlanmıştır.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, gulsencapar@yahoo.com, ORCID ID: 0000-0002-2299-5462.

lanmıştır. Eser, Hacım Sultan konusuna odaklanmaktadır. Hacım Sultan'ı çok yönlü olarak inceleyen eser temel olarak Hacım Sultan Velayetnamesi üzerinde durmaktadır. Eserde, Velayetnâme'nin farklı nüshaları üzerinden ve literatürde bulunan farklı değerlendirmeleri analiz edilmiş, Hacım Sultan hakkında bilgi ve belgelere dayalı gerçekçi yorumlar katılmıştır. Ayrıca Hacım Sultan Ocağı'nı ele alan eser, Hacım Sultan Ocağı'nın günümüzde varlığını sürdüren yapısını, alan araştırması üzerinden değerlendirmeye tabi tutmaktadır. Eser hem belgeye dayalı hem alan araştırmaya dayalı karma bir yöntem üzerine inşa edilmiştir. Eser Hacım Sultan'ın Bektaşilik kültürü içindeki yeri ve önemini ortaya koymaktadır. Ayrıca Hacım Sultan Ocağı'nın günümüzdeki görünümü de vermektedir.

Hacım Sultan Velayetnamesi ve Ocakları adını taşıyan bir eser ortaya çıkarmak iddialı bir teşebbüstür. Bu bağlamda yazar İsmail Özmen'in avantajlı olarak bu konuya giriştiğini ifade etmek gerekir. Öncelikle yazar, Malatya'nın Yazıhan ilçesi Karaca köyünde dünyaya gelmiştir. Kendisinin bir Türkmen boyu olan Beğdili (Beydili)'nin Karaca alt koluna mensubiyeti vardır. Bu mensubiyet dolayısıyla Koluvaçık Hacım Sultan ve Seyyid Ahmet soyu olarak tanınan "Leğen Uşağı" kabilesi içinde yer almaktadır. Bu sebeple yaşamını Alevi-Bektaşî yoluna adamıştır. Bu alanda kıymetli hizmetler üretmiş olan Mehmet Mahir (Özkoluvaçık) Dede'nin de ana tarafından torunu olduğu ifade edilmektedir. Öte yandan Özmen, şair ve yayımlanmış kitapları olan bir yazardır. Mesleki yayınları, şiir kitapları yanı sıra, felsefi ve Alevi-Bektaşî kültürü üzerinde araştırma ve derleme yayınları bulunmaktadır. Bu sebeple hâlihazırda Alevi-Bektaşî alanyazını bilen ve katkı veren tecrübeli bir araştırmacı ve yazar olarak bu zorlu çalışmayı üstlendiği anlaşılmaktadır.

Bu eserin konusunu Hacım Sultan Velayetnamesi ve Hacım Sultan Ocağı oluşturmaktadır. Hacım Sultan Velayetnamesi üzerinden Hacım Sultan'ı ve Hacım Sultan Ocağı'nı incelemek eserin temel amacıdır. Eser 514 sayfadan oluşmakta iken 73 kaynaktan yararlanılarak hazırlanmıştır. Özellikle birincil dereceden kaynakları esas alınarak titiz bir çalışmanın ürünü olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Ayrıca eserin sonuna, Velayetnâme'nin Osmanlıca metni de eklenmiştir. Öte yandan, eserde Hacım Sultan Ocağı ve kollarını ortaya çıkarmak için bir alan araştırması ile birlikte ciddi bir arşiv araştırması yapıldığı da belirtilmelidir.

1. Kitabın Yapısal Olarak Değerlendirilmesi

Yazarın, Hacım Sultan'ı konu alan ilk eserinin, 2009 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yayımlandığı görülmektedir. Hacım Sultan Velayetnamesi ve Ocakları adını taşıyan bu eser 313 sayfadan ibaret olup, 69 kaynaktan yararlanılarak kaleme alınmıştır.

İlk yayının geliştirilmiş farklı bir versiyonu 2019 yılında "Koluvaçık Hacım Sultan Velayetnamesi" adı ile Sarmal Kitabevi tarafından yayımlandığı anlaşılmaktadır. Bu eserin geliştirilmiş 2. Baskısının 2022 yılında yine Sarmal Kitabevi tarafından yayımlandığı görülmektedir. 514 sayfadan oluşan eserin sonuna Hacım Sultan Velayetnamesi'nin Osmanlıca metninin eklendiği ve 74 kaynağa referans verildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca bu eserde özellikle Ömer Hayyam'dan Rubailer uygun yerlere serpiştirilmiştir. Oldukça şık bir kapak tasarımı ile eser okuyuculara sunulmuştur. Ancak kitap metninin tashih edilmesi konusunda bir eksiklik olmuş, bu sebeple kelime bütünlükleri bölünmüş (Bektaşî liğе, yaşadık ları, gibi) bir yapıda basım yapılmıştır.

Eser 4 bölüm halinde yapılandırılmıştır. İlk bölümde "Giriş Kapısı" başlığı altında kitap konusunun geniş bir özetini içeren bilgiler verilmiş ve değerlendirme-

ler yapılmıştır. Bu başlığın bir tebliğ olarak hazırlandığı, sonrasında kitabın başına yerleştirildiği görülmektedir. İlk bölümün ikinci başlığı “Hacım Sultan ve Velayetnamesi’ne Dair Tarihsel Bilgiler” adını taşımaktadır. Bu başlık altında tarihsel bilgiler verilmekle yetinilmemiş, Hacım Sultan hakkındaki farklı görüşlerin de irdelendiği görülmektedir. İlk bölümün üçüncü başlığı “Hacım Sultan’ın Rum Diyarına Gelişi” başlığını almıştır. Hemen akabinde “Hacım Sultan’a İlişkin Bazı Tarihsel Olgular” başlığı yer almaktadır. Burada özellikle hacım sultan2ın Hacibektaş ilçesindeki ve Germiyan ilinde, Susuz’daki yaşamı anlatılmaktadır. İlk bölümün beşinci başlığı “Hacım Sultan’ın Bektaşî Yolağındaki Yeri” olmuştur. Bu başlık altında Zaviye ve Vakfiye detaylıca ele alınmaktadır. Altıncı başlık “Hacım Sultan’da Görülen Keramet Motifleri” adını almıştır. Keramet motifleri sınıflandırılarak sıralamaya tabi tutulmuştur. İlk bölümün son başlığı “İnanç Felsefesindeki Yeri-İşlevi” adını almıştır.

Eserin İkinci Bölümü Hacım sultan Velayetnamesi’ne ayrılmıştır. Bu bölümde, Hacım Sultan Velayetnamesi’nin Milli Kütüphanede bulunan nüshası esas alınarak, Uşak’ta ilgili dernekte bulunan Uşaklı Ali İbn Hacı Mustafa’nın istinsah nüshası fotokopisi, İstanbul Kütüphanesi Ali Emiri bölümündeki vilayetname nüshası fotokopisi Rudolf Tschudi’nin “Das Vilâjet-nâme des Hâdschim Sultan” adlı yapıtı ekindeki nüsha fotokopisi ve bu konuda yazılanlar dikkate alınarak hazırlanan ana metin konulmuştur. Ayrıca Ali Emiri bölümündeki nüshanın özet metni ve Rudolf Tschudi’nin Türkçe’ye aktarılan tam metni konulmuştur.

Öte yandan bu bölüme Prof. Dr. Sayın Dalkıran kaleme alınan “Hacı Bektaş Veli Halifelerinden Hacım Sultan ve Velayetnamesi” başlıklı bir metin; Prof. Dr. Tufan Gündüz tarafından yazılan “Hacı Bektaş Veli’nin yol arkadaşı Koluvaçık Hacım Sultan ve Velayetnamesi” başlıklı bir yazı; Dr. Muharrem Bayar tarafından hazırlanan “Görevine bir Rufai Şeyhi Atanması Olayı” başlıklı yazı olmak üzere üç ayrı yazarın yazıları eklenmiştir. Bu yazılar konu ile doğrudan ilgili olmakla birlikte, yazılardan biri kitapta genel olarak iddia edilen Susuz, Uşak ili Sivasslı ilçesinde bulunur, tezi tartışmaya açmaktadır. Dr. Muharrem Bayar, bahsi geçen Susuz köyünün, “Uşak Susuz mu, yoksa Afyonkarahisar’ın Susuz köyü mü olduğu tartışmalıdır” ifadesi ile kitapta genel kabul gördüğü anlaşılan tez hakkında kuşku oluşturmaktadır.

Eserin Üçüncü Bölümü “Hacım Sultan İçin Yazılıp/Söylenen Şiirlerden bir Demet” başlığını taşımaktadır. Düşünce sistemi ve edebiyatta, Hacım Sultan’ın yeri ve önemini gösteren bir bölüm hazırlanmıştır.

Eserin Dördüncü Bölümü, “Koluvaçık Hacım Sultan Ocağı Kolları” başlığını taşımaktadır. Hacım Sultan Ocağı ve kolları konusundaki alan araştırmasına, belgeye ve sözlencelere dayalı bilgiler bu bölümde verilmektedir.

Eserin Sonuç bölümünde yazarın nihai bir değerlendirmesi bulunmaktadır. Dana önce de belirtildiği gibi Hacım Sultan Velayetnamesi’nin Osmanlıca metni verilmektedir. Kısaca ifade etmek gerekirse, eserde konunun, amaca uygun olarak bütüncül ve kapsayıcı biçimde incelendiği görülebilmektedir.

2. Kitabın İçerik Olarak Değerlendirmesi

Hacım Sultan Velayetnamesi’nin ilk yazımından sonra çoğaltılarak dağıtıldığı ve kitabın hazırlandığı esnada bilinen yaklaşık 15 nüshası arasında pek fazla bir farklılık bulunmadığının tahmin edildiği yazar tarafından ifade edilmektedir. Kitabın esas olarak dayandığı nüsha, Hacı Bektaş Dergâhının 1926 yılında kapatılması

üzerine Ankara'ya getirilen kitaplar arasında yer alan ve Milli Kütüphanede 1970/A-983 numarası ile kayıtlı olan nüshadır. Araştırma esnasında Türkiye'de bulunan farklı nüshalar karşılaştırılmış, önemli farklılıklar olmadığı anlaşılınca bir eski yazı uzmanı tarafından yeni yazıya çevrilmesi sağlanmıştır. Bununla da yetinilmemiş Türkolog Dr. Rudolf Tschudi tarafından Velayetname'nin Almanca'ya tercüme edilen metni uzman bir kişi tarafından Türkçe'ye çevrilerek kitapta yer verilmiştir.

Birincil derecedeki belgelere dayanılarak, son derece ciddi araştırma, karşılaştırma ve inceleme süreçlerinden geçtikten sonra ortaya çıkması eserin değerini doğal olarak artırmaktadır.

Özmen kitabını tarif ederken amacını da ortaya koymaktadır. Eserin inanç açısından su katılmamış bir Bektaşî büyüğü olarak kabul edilen Kolu Açık Hacım Sultan'ın hayat hikayesini, rivayet, keramet ve efsanelerin oluşturduğu sisler arasından gerçeklere dayandırma iddiası bulunmaktadır. Yaşadığı zaman diliminde henüz kurumsallaşamamakla birlikte, dengeli, aşırılığa yönelmeyen bir inanç sistemi içinde katıksız, içsel bir tevhidî barındıran, ahlaki bir dünya oluşturmaya yöneldiğine vurgu yapılmaktadır. Öte yandan eserin bu inanç sisteminin "...evrensel gerçeğin özünün sergilendiği, doğruluğun, güzelliğin, iyiliğin, adaletin, hakkın, dayanışmanın kaynaştığı ve haklının egemen olacağı yepyeni bir dünyanın müjdecisi olarak ortaya çıkan ve bir bâtin kılıcı şeklinde görünen Hacım Sultan, yeni bir dünyanın muştusunu vermekte" olduğu ifade edilmektedir. "İşte, bulutlar arasından görmeye ve yakalamaya çalıştığımız, bir mutasavvıfın yaşam öyküsünden alınan kesitlerin fotoğrafları bu güzel ve özel dünyayı yansıtmaktadır." (Özmen, 2022, Arka Kapak).

Yazar, Bektaşîliği hür düşüncelerle dinin ahlâkî kaidelerinden doğmuş bir yolak olarak ifade etmektedir. "Bektaşîliğe sonradan karışan Kalenderilik, tenasüh ve sair eksantrik inanışlar onun sadeliğini bozmuştur. Ahmet Yesevi'nin yolu Nakşîliktir. Fakat ondan ruh olarak Anadolu'ya gelen Hacı Bektaş Veli, Hacım Sultan, Abdal Musa Sultan gibi mistikler yerleştikleri Anadolu'da yeni bir kurum meydana getirmişlerdir." (Aktaran Özmen 2022, 21; Atalay, 1962, 295). Yazar, bu yolağın üç temel kaynağına vurgu yapmaktadır: İlk olarak İslam inancı ve tarihi, ikinci olarak İslam tasavvufu iken üçüncü olarak İslam'dan önceki Türk inanç ve kültürü ile geldikleri yerlerin mahalli kültürlerinden alınanlar sıralanmaktadır. Bu bağlamda "Hamuru yoğurup, ekmeğe haline getiren, yolu oluşturan ise Türkmenlerdir." (Özmen, 2022, 21).

Özmen, eserde Hacım Sultan'ın Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin ardıllarından olduğunu ve Horasan'dan birlikte geldiklerini ifade ediyor. Hacım Sultan'ın yaklaşık Mîladi 1305 tarihinde Germiyan yöresine Ulu Pir'in görevlendirmesi ile geldiğinden söz ediyor. Eserde Tahta Kılıç (Batın Kılıcı) ve Meydan Taşı motifleri izah ediliyor. Çünkü her iki motif de Hacı Bektaşî Veli ile Hacım Sultan arasındaki ilişki açısından özellikle önem taşımaktadır.

Eserde, menakıpname (velayetname) konusunda açıklama yapılıyor. "...İslam ülkelerinin gökçeyazınlarında veli, din adamı, yolak kurucusu pîrlerin ve kahramanların olağanüstü yaşamlarını, kerametlerini anlatan eserlerin genel adıdır." (Özmen, 2022, 53). Eserde, Hacım Sultan'ın soyunun Onuncu İmam, İmam Ali El Naki'ye dayandığı bilgisi verildikten sonra, Hacım Sultan hakkındaki farklı görüşler irdelenmekte ve yazar nihai görüşlerini ifade etmektedir.

Kitapta Hacım Sultan'ın Rum Diyarına gelişi ve Hacım Sultan gerçekçi bi-

çimde anlatılmaktadır. Hacim Sultan'ın hakiki hayat öyküsü, dünyaya gelişi ve ayrılış tarihleri, ebeveyn adları İmam Ali El-Naki hazretlerine soyunun bağlantısını gösteren soy seceresi ve kendisinin altsoy uzantısı, eğitimi, bağlı olduğu tasavvufi kurum ve kuruluşlar ve eserleri ile ilgili elde yeterince bilgi ve belge olmadığı tespiti yapılıyor. Bu tespit sonrasında eldeki bilgi ve belgelere göre açıklamalar devam etmektedir. Buna göre kendisi için hazırlanan “Hacim Sultan Velayetnamesine ve ‘Mi’rat’ül Me-kasid” adını taşıyan eserde onun asıl adının Recep olduğu belirtiliyor. Hacim Sultan ve Kolu Açık ona Hacı Bektaş Veli'nin verdiği ad ve lakaplar olarak ifade ediliyor. Germiyan bölgesinin Uşak iline yaya olarak yaklaşık üç-beş saat mesafedeki Susuz adı verilen yerde yerleşmiş ve yaşamıştır. Bu Susuz'da vefat etmiş ve sırlanmıştır. Sonradan aynı yere türbesi yaptırılmıştır. Yazar aynı sayfada, “Hem Hünkâr Hacı Bektaş Veli Menâkıbnamesi, hem de Hacim Sultan Velayetnamesi onun, Oniki imam soyundan bir Seyyid Hüseyin'in oğlu olduğunu bildirirler,” (Özmen, 2022, 78) biçimindeki tespitini paylaşmaktadır.

Yazar bilinen söylenceye göre Hacim Sultan'ın Anadolu'ya gelişini ve Germiyan elindeki yaşamını özetlemektedir: “Kolu Açık” lakabı ile bilene Hacim Sultan'ın, Hacı Bektaş Veli ile birlikte Horasan'ın Nişabur şehrinden hareketle, çift başlı “göğercin donunda” Anadolu'ya birlikte geldiklerini vurgulamaktadır. Birlikte geldikleri Suluca Karahöyük'te, bir süre kaldıkları, Hacı Bektaş Veli'nin önemli halifelerinden biri olduğunu ifade etmektedir. Hacim Sultan hakikati söylemekten hiç çekinmeyen yaradılışı sebebiyle bizzat Hacı Bektaş Veli tarafından “Batın Kılıcı”, “Meydan Celladı” ve “Meydan Taşı” sıfatları ile nitelendirildiği belirtilmektedir. Hacı Bektaş'ın, diğer önemli halifelerinden istediği gibi irşat etmek üzere, Germiyan bölgesine (Kütahya, Afyonkarahisar ve Uşak yöresine) gitmesini istediği bilgisi paylaşılmaktadır. Bu isteğe uygun şekilde Hacim Sultan'ın geri kalan ömrünü bu yörede ibadetle, irşat faaliyetleri ile geçirdiğine işaret edilmektedir. Bu dönemde gösterdiği kerametler ile örnek sufi yaşamını engin bir sadelik içinde geçirdiği bilgisi verilmektedir. Hacim Sultan'ın son durağının, adı ‘Susuz’ olarak bilinen boş-bozkır olduğu vurgulanmaktadır. Hacim Sultan'ın yerleştiği bu yerin adının Hacim Köyü olarak anılmaya başladığı, günümüzde de bu adı taşıdığı ifade edilmektedir.

Eserde Hacim Sultan'ın Hacı Bektaş'taki yaşamına ışık tutan Hünkâr Hacı Bektaş Veli Velayetnamesi'nden bazı bölümler verilmektedir. Bu kısımda yazar, Ahmet Yaşar Ocak'ın “Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler” adlı kitabından alıntılar yapmaktadır. Her iki velayetnamenin XV. yüzyılda yazıldığı tespitini paylaşır. Bu bağlamda Ocak'ın 15. yüzyıldan, Osmanlılar Dönemi'nde en önemli tarikatlardan biri olan Bektaşiliğin yavaş yavaş Kalenderlikten ayrışarak oluşumunu tamamladığı devre olarak söz etmesine işaret eder. Devamında Ocak'tan alıntılar yapar. Bu kapsamda Hacim Sultan Velayetnamesi'nin yazarının, kesin olarak bilinmemekle beraber, Derviş Burhan adında bir kişinin elinden çıkmış olabileceği ihtimalinin güçlü olduğunu belirtir. Velayetname'de Hacim Sultan'ın Hacı Bektaş ile Anadolu'ya gelişi, onun yanındaki yaşamı ve nihayet halifesi sıfatıyla Batı Anadolu'da Germiyan bölgesine yerleşmesi ve oradaki yaşamının menkıbelerle anlatıldığı ifade edilir. Türkçe yazılmış bu Velayetname, Hacı Bektaş'ın bir halifesine ait tek menâkıbnâme olma özelliği taşıdığı vurgulanır. Bu tespitlerin, Hacim Sultan'ın devrindeki nüfuzunu ve önemini gösterdiğine dikkat çekilir.

Öte yandan yazar, Hacim Sultan Velayetnamesi'nin başlangıç bölümü ile Hacı Bektaş Veli Velayetnamesi'nin baş tarafının hemen hemen aynı olduğu tespitinden hareketle her iki menkıbenin de aynı kolektif belleğe dayandığını belirtir.

Hacı Sultan'ın Tarikattaki Yeri konusu altında çeşitli açılardan Hacı Sultan'ın bağlı olduğu tarikat inceleniyor. Hacı Sultan'ın Tarikatteki Makam ve Postu ele alınıyor. Böylece farklı açılardan Hacı Sultan'ın yolaktaki konumu ve önemi vurgulanmaktadır.

Ayrıca, Hacı Sultan Zaviyesi ve Vakfiyesi üzerinde inceleme yapıldığı görülüyor. "Hacı Sultan'ın türbesinin bulunduğu yerde sağlığında kurduğu bir zaviyesi ile sonradan Germiyan beyi I. Yakup Bey'in oluşturduğu anlaşılan vakfiyesi bulunmaktadır." (Özmen, 2022, 104). Bu bağlamda zaviye kavramının bir tanımı da verilmektedir: "Türkçe'ye Arapça'dan geçmiş olup, terim olarak, herhangi bir tarikata mensup dervişlerin, şeyhlerin, baba ve dedelerin başkanlığında toplu olarak yaşadıkları, gelip geçene ücretsiz yer ve yemek sağlayan dinsel bina ve kurumlara verilen addır." (Özmen, 2022, 106-107).

Yazar, Hacı Sultan Zaviyesi'nin, Uşak şehrinden yaklaşık yarım saat uzaklıkta bulunan Sivaslı kazasına bağlı Hacı köyü mezarlığının ortasında bulunduğu vakfiye suretinden anlaşıldığı tespitini yapmaktadır. Ayrıca Hacı Sultan Türbesi'nin, Sivaslı kazasının Hacı köyü mezarlığında Hacı Sultan Zaviyesinin yanında olduğunu ifade ederek türbenin mimari özelliklerini vermektedir. Bununla birlikte, Hacı Sultan Zaviyesi Vakfiyesi de etraflıca irdelenmektedir. Yazar ayrıca şu tespitte bulunmaktadır: "Vakfiyenin düzenlendiği tarihte, vakfedilen yerlerin adları Türkçe'dir. Anadolu'nun İslamlaşması ve Türkleşmesi seyrinin en güzel göstergeleri mahalli köy, yer ve mevki adlarının hemen Türkçeleştirilmiş olmalarıdır." (Özmen, 2022, 116).

Eserde Hacı Sultan'da Görülen Keramet Motifleri, Velayetnameye dayanılarak bir sınıflandırma içinde incelendiği görülmektedir. Ana sınıflandırma şu şekildedir:

Hacı Sultan'ın kendi vücudunda görülen keramet motifleri

Doğa ve eşyalar üzerinde gösterdiği keramet motifleri

Doğa güçlerini ve olaylarını istediği gibi yöneltme motifleri

Hayvanlar üzerinde gösterdiği keramet motifleri

Gizli şeyler üzerinde gösterdiği keramet motifleri

İnsanüstü güçlerde gösterdiği keramet motifleri

Biyolojik mahiyetteki keramet motifleri

Veliliğini kabul edenlere yönelik keramet motifleri

Veliliğini kabul etmeyenlere yönelik keramet motifleri

Hasımlarına beddua ederek muhtelif biçimlerde cezalandırma motifleri

"İnanç Felsefesindeki Yeri ve İşlevi" konusu ile ilgili olarak yazar, bir tespitini paylaşmaktadır: "Hazreti Pir Hacı Bektaş ile aynı soydan gelen Hacı Sultan'ın kendisine ait lejandları anlatan ve Hacı Sultan Velayetnamesi adını taşıyan bir velayetnamesi vardır. Çeşitli yazma nüshaları olan bu velayetname ikisinin de akraba olduklarının açık delilidir." (Özmen, 2022, 126).

B. N. Dede Baba'ya (Aktaran Özmen, 2022, 126) göre, "Bektaşî ayn-ül cem'lerinde, yani cem törenlerinde istekliye (talip) öğretilen makamlar arasında yer alan "meydan taşı" bu zatla orantılı bir makamdır. Hazreti Pir tarafından kendisine verilmiş olan "Batın Kılıcı" (Tahta Kılıç) ile müridi cemde ve dışarıda terbiye edici olarak görevlendirilmiştir".

Kitabın İkinci Bölümünde “Vilayetname-i Hacım Sultan” yer almaktadır. Bu bölümde farklı nüshalardan velayetname metinleri, belge niteliğinde okuyucuya sunulmaktadır. Bu konudaki metinler yukarıda bahsedilmiştir.

Eserde Hacım Sultan için, yazılıp/söylenen şiirlerden bir örnekler de verilmektedir. Bu şiirler aslında toplumsal yapı içinde Hacım Sultan’ın yeri ve önemini şiirler vasıtasıyla göstermektedir.

Said Emre’nin bir şiirinde Hacım Sultan (Özmen, 2022, 336):

Sohbetine eren kişi anmadı hiç ayruk *işi*

Hacım yüzün gören kişi yarlıkların elden kodu

Zihi hil’at zihi devlet zihi ata zihi rahmet

Said aydur yüzbin mihnet Hacım bana benüm dedi

Türabi Ali Baba’dan Hacım Sultan ile ilgili bir şiir (Özmen, 2022, 345):

Erenler serveri gerçekler piri

Sarı İsmail, Hacım Sultan ulumuz

Hünkâr Hacı Bektaş erleriyiz biz

Şah-ı Horasan’a çıkar yolumuz

Balım Sultan, Abdal Musa şahımız

Muhammed Ali’den kokar gülümüz

Seyyid Ali Sultan gülleriyiz biz

On iki taruykın serveriyiz biz

Eserin Dördüncü Bölümü “Kolu Açık Hacım Sultan Ocağı ve Kolları” başlığına ayrılmıştır. Bu konuda alan araştırmasına dayalı olarak elde edilen bilgiler ile literatür taramasından gelen bilgiler analiz edilerek tarihsel süreç ile birlikte ocak anlatılmaktadır.

Yazar, Hacım Sultan Ocağı’nın 12 mürşid ocağından biri olduğunu, Hacım Sultan’ın Oniki imamlardan Aliy’yen Naki’nin üçüncü oğlu Seyyid Hüseyin’in soyundan geldiğini, ayrıca Hünkâr Hacı Bektaş Veli’nin amcası oğlu, önem sırasına göre birinci ya da üçüncü halifesi olduğunu izah etmektedir. Dolayısıyla bu ocağın her yönden Hacı Bektaş ve soyuna, çelebilere bağlı, Bektaşilik yolağının bölünmez bir parçası ve devamı olduğunu kaynaklara dayalı olarak ifade etmektedir.

Yazar, alan araştırmasını Hacım Sultan Ocağının Yazıhan ilçesi Karaca köyü ana kolundan başlatıyor. Köyün kuruluş öyküsünü, Sümüksüz Hasan Dede’yi ve Türbesi’nin yapım öyküsünü anlatıyor. Karaca köyünün ırk ve etnik yapısını inceliyor. Aşağı-yukarı köyün hepsi Beydili Aşireti’nin Karacalı obasına mensup olduğu biçiminde ulaştığı sonucu paylaşıyor (Özmen, 2022, 363). Eserde, Karaca köyü ile ilgili tahrir defterleri araştırılmış, hatta 1578 yılındaki bir Padişah Fermanı’ndan alıntı yapılmıştır. Farklı kaynaklardan, kaynak kişilerden elde edilen bilgiler analiz edilerek, Karaca köyü ve çevresindeki köyler incelenmektedir.

Yazar, Leğen Uşağı dedelerinin en az 200-350 yıldan bu yana “Hacım Sultan Ocağı Evladı” sıfatıyla dedelik yaptıkları yöre ve köy adlarını veriyor. Yazıhan ilçesine bağlı Karaca, Hilan, Eğribük köyleri ile Fethiye beldesi; Elbistan’dan, Gürün’den, Hekimhan’dan köylerin isimleri veriliyor. Kuluncak ilçe merkezi ve bazı köyler, Sivas-Kangal’dan, Gaziantep-Şehit Kâmil ilçesinden köyler, Pazarcık’tan bir köy, Tarsus’tan iki köy, Şanlıurfa’dan köyler, Çorum ve Yozgat-Akdağmadeni’nden bazı

köylerin de Hacım Sultan Ocağı'nın talimleri olduğu, bir kısmının da Leğen Uşağı'na mensup dedelere bağlı oldukları, alan araştırmaları ve kaynak kişilerin anlatıları ile ortaya konulmaktadır. Karaca köyündeki Hacım Sultan soyundan geldiklerini söyleyen "Leğen Uşağı" ailesinin elindeki secere, icazet, icazetname, buyrultu, emir, görev yazıları gibi belgelere de özellikle vurgu yapılmaktadır. Kitapta, Karaca köyündeki Hacım Sultan Ocağı'nın Leğen Uşağı'na ait özet seceresi verilir, izah edilmektedir. Basak, Başkınık köylerindeki Hacım Sultan Ocağı kolları da kaynaklarla birlikte anlatılmaktadır. Ayrıca, Akdağmadeni ormanları içindeki Hacım Sultan Ocağı Kolu ele alınmaktadır. Hacım Sultan Ocağı Basak Kolu Dedesi İbrahim Yıldırım ile bir söyleşi yapıldığı da görülmektedir.

Sonuç Bölümü'nde yazarın tespitleri ve düşünceleri yer almaktadır. "Bütün bu iyi, güzel ve doğru şeylere ulaşmanın kalkış noktası, gerçeğin araştırılmasıdır... gerçek hakikat seçilmiş kişilere sır olarak verilmiştir." (Özmen, 2022, 459).

"Yüceler yücesi mutlak gerçeklik sadece Tanrı'dır." O, ötekilerle ve kendi özülüyle dop-doludur. O hem gizlidir hem ap-açıktır." (Özmen, 2022, 459).

"Yani 'Ben ben olanım' diyen ulu Tanrı'nın bu adının anlam, kişilik ötesi saf bilinçtir ki, bunun hiçbir niteliği yoktur; çünkü niteliklerin ötesinde, tanımlanamaz, mutlak varoluştur o, kısaca bilincin bizzat kendisidir. İşe bu tanımla başlayan tasavvuf gerçeği bulmuştur. İşte Hacım Sultan bunları yapmıştır." (Özmen, 2022, 459-460).

"Gerçekten 13.yy.'daki aydınlanma; böyle kendine özgü, paylaşımcı, dayanışmacı, iyiliğin güzelliğinin, gerçeğin, adaletin, doğruluğun peşinde koşan bir aydınlanmadır... manevi değerleri insanlık ülküsü ile birleştirip kaynaştıran bir dünya kurmaya çalışırlar, Allah'ın egemenliğine boyun eğen bir dünya yarattılar. Bu dünyayı öbür dünyanın değer ve güzellikleriyle süslediler, güzelleştirdiler, bizim, sizin, onların, hepimizin dünyası kıldılar. İşte bu kitapta anlatılan zat, bunlardan biridir, yücedir, uludur." (Özmen, 2022, 460).

Sonuç

Eserde Bektaşî kültürü içinde Hacım Sultan'ın yeri ve önemi ortaya konulmaktadır. Kolu açık Hacım Sultan'ın hakiki yaşamına ilişkin izlerin ciddi biçimde takip edildiği görülmektedir. Bu takip esnasında bilgi, belge ve bulguların ışığında analizler yapılmıştır. Temel kaynak olarak Hacım Sultan Velayetnamesi ele alınmaktadır. Tarihsel süreçte ve günümüzde Hacım Sultan Ocağı detaylı biçimde anlatılmaktadır. Eserin amacına uygun olarak güçlü bir literatür taraması ile Velayetname'nin farklı nüshalarının izinin sürülmesi, incelenmesi yöntemi çalışmanın güçlü bir dayanağı olduğunu göstermektedir. Ayrıca Hacım Sultan Zaviyesi Vakfiyesi'nin de inceleme kapsamına alındığı görülmektedir. Hacım Sultan Ocağı ve kollarını ortaya çıkarmak için eserin bir alan araştırması ile birlikte ciddi bir arşiv araştırması ile desteklendiği özellikle belirtilmelidir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, araştırmaya, belgelere ve analize dayalı bilgilendirici nitelikte bir eserin ortaya çıktığı görülmektedir.

Kaynaklar/References

Özmen, İsmail. (2009). *Hacım Sultan Velayetnamesi ve Ocakları*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Özmen, İsmail. (2022). *Hacım Sultan Velayetnamesi*. 2. Baskı. İstanbul: Sarmal Kitabevi.